

Arhimandrit Zaharia Zaharou

*Adu-ți aminte
de dragostea cea dintâi*
(Apocalipsa 2, 4-5)

*Cele trei perioade ale vieții duhovnicești
în teologia Părintelui Sofronie*

Traducere din limba engleză de
Monahia Porfirie

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZAHARIA ZAHAROU, arhimandrit

**Adu-ți aminte de dragostea cea dintâi : (Apocalipsa 2, 4-5) :
cele trei perioade ale vieții duhovnicești în teologia
Părintelui Sofronie / Arhimandrit Zaharia Zaharou ;**

trad.: Monahia Porfirie. - Iași : Doxologia, 2015

Index

ISBN 978-606-666-447-9

I. Monahia Porfirie (trad.)

281.9

© 2015 World copyright of Archimandrite Zacharias (Zacharou's) text
« REMEMBER THY FIRST LOVE (cf. Rev. 2: 4-5)

The three stages of the spiritual life in the theology of Elder Sophrony»,
Essex, Great Britain (2010)

[ISBN 978-1-874679-73-8]

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST JOHN THE BAPTIST, ESSEX, G.B.

No translations to be made from the original or translations of the original
without written permission from the Monastery.

© 2015 of the present edition

Doxologia Publishing House, Str. Cuza Vodă nr. 51, Iași, Romania

© 2015 of this translation

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST JOHN THE BAPTIST

TOLLESHUNT KNIGHTS, by MALDON

ESSEX, CM9 8EZ G.B.

© DOXOLOGIA, 2015

ISBN: 978-606-666-447-9

Nota traducătorului:

În traducerea în limba română a cărții *Adu-ți aminte de dragostea cea dintâi* am ținut seama și de modificările și îmbunătățirile care au survenit în traducerea în limba greacă a cărții Părintelui Zaharia, apărută la Editura Mănăstirii Sfântul Ioan Botezătorul în 2012. Ca referință pentru citatele din Sfânta Scriptură am folosit în general Biblia publicată de EIBMBOR, ediția 2005. Ori de câte ori am apelat la o altă variantă de traducere, am menționat acest lucru în notele de subsol.

Cuprins

Notă asupra ediției	7
Prefață (la ediția în limba engleză)	9
INTRODUCERE	
<i>Dreptul din credință va fi viu (Evr. 10, 38)</i>	11
1. Din credință spre credință	13
2. Cele trei perioade ale vieții duhovnicești	35
3. După cutremur, Duhul Adevărului	47
PRIMA PERIOADĂ	
<i>El ne-a iubit cel dintâi (I In 4, 19)</i>	63
4. Tânjind a-L vedea pe Domnul	65
5. Mai mari decât acestea vom vedea	82
6. Cunoașterea darului lui Dumnezeu	96
7. Omul încheie un legământ cu Dumnezeu	107
A DOUA PERIOADĂ	
<i>I. Dumnezeuul slavei a tunat (Ps. 28, 3)</i>	131
8. Omul își vine întru sine	133
9. Chemarea de a birui moartea	150
a) Certarea plină de milostivire a Domnului	150
b) Deznădejdea harică și lupta ziditoare cu patimile	183
c) Stând înaintea lui Dumnezeu cu prorocească cunoaștere de sine	208
10. Lepădarea de sine a Maicii Domnului	229
<i>II. Să nu primiți în zadar harul lui Dumnezeu (II Cor. 6, 1)</i>	235
11. În schimbul vieții noastre pământești – viața veșnică a lui Dumnezeu	237
12. Aflarea adâncului inimii	266
13. Limba lui Dumnezeu	282

14. A trăi cu un singur gând	293
15. Lupta cu ispitele	302
16. Râvna pentru casa lui Dumnezeu	308
17. Mulțumind Domnului pentru toate	325

A TREIA PERIOADĂ

<i>Eu astăzi Te-am născut (Ps. 2, 7)</i>	351
18. Biruința lui Hristos asupra morții - moștenirea omului	353
19. Cunoașterea tainei căilor mântuirii	358
20. Nașterea din nou în Duh	365
21. Criteriul care nu dă greș niciodată	370
22. Smerenia harică	389
Indice de termeni scripturistici	403

Notă asupra ediției

Cartea de față este o incursiune în teologia Părintelui Sofronie despre cele trei perioade ale vieții duhovnicești, scrisă de unul din cei mai apropiați ucenici ai săi, Arhimandritul Zaharia Zaharou, care a avut privilegiul și binecuvântarea de a viețui mulți ani alături de fericitul Stareț și de a fi părtaș direct învățaturii acestuia, atât celei scrise, cât mai ales celei transmise prin viu-grai. Multe din temele duhovnicești despre care a învățat Părintele Sofronie nu au fost formulate în scris, ele fiind scoase la iveală de către Părintele Zaharia, pentru a întregi opera neprețuită a Starețului. Una dintre aceste teme, cea privitoare la cele trei perioade ale vieții duhovnicești, este oferită acum cititorului împreună cu explicații și lămuriri folositoare. De-a lungul cărții, cititorul se întâlnește cu învățătura Părintelui Sofronie, atât prin citatele care fac trimitere la scrierile sale, cât și prin bogatele exemple din învățătura sa orală.

Câteva cuvinte despre alcătuirea cărții. Ea se deschide printr-o parte introductivă, în care sunt schițate câteva adevăruri fundamentale ale vieții duhovnicești; urmează apoi descrierea primei perioade, în care omul încheie un legământ al dragostei cu Dumnezeu. Dăruindu-se pe sine cu totul Domnului, el trăiește acum o perioadă plină har, bucurându-se de mari binecuvântări de la Dumnezeu. O mare parte a cărții este închinată celei de-a doua perioade, care este un răstimp de părăsire și de uscăciune duhovnicească, când harul dumnezeiesc se retrage, iar credinciosul trebuie să înfrunte nenumărate ispite și încercări, pentru a-L încredința pe Dumnezeu că este al Lui și a recâștiga harul mântuirii. Aici principala preocupare a autorului este să arate

cum putem preschimba suferințele acestei perioade în adevărate binecuvântări de la Dumnezeu. Următoarea secțiune nu-l conduce pe cititor direct la ultima perioadă a vieții duhovnicești, ci este o continuare a celei de-a doua perioade. Ea înfățișează mijloacele (cu accent pe Sfânta Liturghie) puse la îndemâna noastră de Sfânta Biserică, prin care ne mângâie duhovnicește și ne sprijină de-a lungul acestui răstimp de încercare, ca să reînviem în noi harul dumnezeiesc și să nu cădem în deznădejde. Cartea se încheie cu prezentarea ultimei perioade a vieții duhovnicești, când harul petrece nestrămutat înlăuntrul celui ce a ales de bunăvoie partea cea bună „care nu se va lua de la el”¹. Acesta a vândut toate pentru a dobândi mărgăritarul cel de mare preț, pe care l-a îmbrățișat cu toată ființa sa, iar viața veacului ce va să fie a devenit viața lui pe acest pământ.

¹Cf. Lc. 10, 42.

Prefață (la ediția în limba engleză)

Acestea trei sunt legătura care le strânge și le ține pe toate: credința, nădejdea și dragostea. Dar mai mare decât toate este dragostea. Căci Dumnezeu se numește dragoste.¹

În tratatul său ascetic clasic, *Scara dumnezeiescului urcuș*, Sfântul Ioan Scărarul zugrăvește cu mare măiestrie urcușul omului către desăvârșire în viața duhovnicească, viață care, în plinătatea ei, nu este altceva decât unirea cu și părtășia la firea dumnezeiască a Dumnezeului celui adevărat, Sfânta Treime. Potrivit Sfântului Ioan, nici frica Domnului, nici nădejdea răsplății nu sunt motive întemeiate pentru a ne începe urcușul pe această scară, ci singura pricină cu adevărat binecuvântată este iubirea de Dumnezeu. Se cuvine, așadar, a păși pe această cale din dragoste, iar Dumnezeul nostru ar trebui să fie prima noastră Dragoste.

În cartea de față, Arhimandritul Zaharia îi îndeamnă pe toți cei ce voiesc a înainta pe scara dumnezeiescului urcuș să viețuiască aducându-și neîncetat aminte de întâia lor Dragoste, adică să încerce să se apropie tot mai mult de Dumnezeu.

Cunoscător din cercare al vieții în Dumnezeu, Părintele Zaharia ne descoperă chintesența căii către cele de sus, către desăvârșire. Urmând învățătura „bunicului” său duhovnicesc, Sfântul Siluan Atonitul, și a Starețului său, Arhimandritul

¹ Cf. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, în *Filocalia*, vol. IX, Cuv. XXX: 1, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 1980, p. 424.

Sofronie, Părintele Zaharia înfățișează viața duhovnicească în trei etape sau perioade distincte. Prima perioadă este cercetarea Duhului Sfânt, care îl însuflă pe om să încheie un legământ cu Dumnezeu. A doua perioadă constă într-o nevoiță îndelungată și stăruitoare, după ce Domnul, în preaițeleapta Lui pronie, Și-a retras harul de la noi. Acesta este răstimpul în care ne învățăm căile Domnului prin lucrarea Duhului Sfânt și cunoaștem cu durere adevărul despre noi înșine. În ultima perioadă, după ce am trecut în chip convenit prin încercările celei de-a doua perioade, harul mântuirii se reîntoarce și rămâne cu noi pentru totdeauna. [...].

Cartea de față este, așadar, o „hartă” neprețuită întocmită de călăuze duhovnicești încercate, precum Sfântul Siluan, Starețul Sofronie și Arhimandritul Zaharia și este menită a-l călăuzi pe cititor pe drumul anevoios și strâmt către desăvârșirea duhovnicească.

† Vasile,
Episcopul Wichitei și al
Eparhiei Americii Centrale din cadrul
Arhiepiscopiei Americii de Nord a
Bisericii Creștin-Ortodoxe Antiohiene

PRIMA PERIOADĂ

El ne-a iubit cel dintâi

(I Ioan 4, 19)

Tânjind a-L vedea pe Domnul

Tânjește sufletul meu după Domnul, și cu lacrimi Îl caut pe El. Cum să nu Te caut? Tu m-ai căutat mai nainte, și mi-ai dat a mă îndulci în Duhul Tău cel Sfânt, și sufletul meu Te-a iubit.¹

Țelul întregii noastre nevoințe în această viață este a ne afla „adâncul inimii”², fiindcă acolo Se descoperă Dumnezeu pe Sine omului. Însă pentru aceasta trebuie mai întâi să dezhădăcinăm dinlăuntru nostru patima mândriei care ne acoperă și ne îngroapă atât de adânc inima, încât ajungem să nu o mai simțim. „Mândria ne împiedică a iubi,” spune Sfântul Siluan.³ Fără îndoială, dragostea cea adevărată izvorăște din smerenie, căci omul smerit îi cuprinde pe toți în inima sa, pe Dumnezeu și pe semenii lui deopotrivă. Câtă vreme ne stăpânește mândria, vom fi despărțiți de inima noastră, vom trăi numai potrivit minții noastre mărginite și, nefiind în stare să împlinim rostul venirii noastre în această viață, vom ajunge precum frunzele uscate, mânate de vânt la voia întâmplării. Dacă însă vom izbuti să ne aflăm adâncul inimii, atunci mintea noastră va arunca ancora nu numai în inimă, ci și în înaltul cerului, acolo unde viața ne „este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu”⁴, iar Domnul va veni și Se va sălășlui întru noi.

¹ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 291.

² Ps. 63, 7, Ed. Sfântului Sinod, București, 1914.

³ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 249.

⁴ Col. 3, 3.

Oricât de mult ne-am fi întinat inima prin păcat, vine vremea când asemenea lui Zaheu vom tânji și noi să-L cunoaștem pe Domnul, să aflăm Cine este El.⁵ Oricât de adâncă ar fi bezna păcatului în care ne-am afundat, mai devreme sau mai târziu vine clipa când nu vom mai putea nesocoti problema veșniciei. Întreaga noastră viață de până atunci ne va apărea ca o uriașă trădare față de Dumnezeu, o jignire nedreaptă adusă Ziditorului nostru. Duhul nostru însetează după cele veșnice, pentru că am început să vedem deșertăciunea a tot lucrul ce nu poartă pecetea veșniciei. Acest moment este deosebit de important, căci soarta noastră veșnică atârână în întregime de calea pe care o vom alege: dacă ne întoarcem către Dumnezeu cel viu și primim cuvântul Lui, tânjind a-I vedea Fața, atunci El ne va lumina și-și va începe lucrarea de mântuire în sufletul nostru; vom porni într-o adevărată „aventură” cu Dumnezeu. Nu avem nevoie decât de dorința de a-L cunoaște și de puțină smerenie. Acestea reprezintă mica noastră contribuție, partea noastră, pe care I-o oferim lui Dumnezeu cu credință și fără de care Domnul nu va săvârși nimic. La această „părticică” infimă El va adăuga partea infinit mai mare a harului Său, care ne lărgește inima și ne dăruiește mântuirea.

Sfântul Chiril al Alexandriei spune că Zaheu era mistuit de dorința de a-L întâlni pe Dumnezeu-Mântuitorul și de a-I vedea Fața. Aceasta este sămânța mântuirii, care, căzând în pământul inimii omului, naște în el dorința fierbinte de a cunoaște Cine este Domnul. Stăpânit de o astfel de dorință, omul este gata să ia asupra sa lucruri ce par nebunești în ochii lumii, dar care în realitate pregătesc calea pentru întâia lui întâlnire cu Mântuitorul. Așa s-a întâmplat cu Zaheu atunci când a început să-L caute pe Domnul. Hristos Însuși vine în întâmpinarea acestei dorințe a omului, căci Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat ca să-i mântuiască pe cei

⁵ Cf. Lc. 19, 3: „Căuta să vadă cine este Iisus”.

păcătoși și Îi caută pe ai Săi în tot locul și în tot ceasul. Nu este, așadar, de mirare că voiește să-l mântuiască și pe mai-marele vameșilor.

Mânat de dorința de a-L vedea pe Domnul, Zaheu a alergat înainte și s-a suit într-un sicomor. Nimeni nu știa însă ce se petrecea în inima lui, afară de Acela Care este și Dumnezeu și Om. Mulțimea nu putea vedea schimbarea inimii sale, nici nu înțelegea dorul care îi mistuia sufletul. Dar chiar înainte ca Zaheu să-L vadă pe Domnul, Acesta zărise deja mișcarea inimii lui în chip mai presus de fire, cu ochii Dumnezeirii Sale. Văzuse că inima sălbatică și lacomă a vameșului începuse să se înmoaie și să se topească de dorința îndreptării, așa încât acum el era pregătit să poarte înlăuntrul său chipul lui Hristos.

Nesocotind faima și cinstea de care se bucura în rândul oamenilor – lucruri care de fapt ne împiedică să ne apropiem de Dumnezeu – Zaheu devine acum ținta batjocurii mulțimii. Pătîmind ocară, el s-a înrudit cu Domnul Hristos, Care în acel moment Se îndrepta spre Ierusalim, unde avea să primească ocară crucii ca să izbăvească lumea de ocară păcatului. La fel și noi, dacă dorim cu adevărat să-L vedem pe Domnul, vom răbda orice fel de înjosire și dispreț din partea lumii; și cu cât vom îndura mai multă rușine, cu atât ne vom apropia mai mult de țelul nostru, acela de a-L afla pe Domnul și Mântuitorul nostru. Nu ne mai interesează ce cred oamenii despre noi, nu ne mai temem a ne face de răs în ochii lumii, căci știm că Domnul ne va dărui cinstea de a-I vedea Fața, a cărei frumusețe este de neînchipuit, și sufletele noastre se vor sătura de slava Lui⁶. Dorința sa arzătoare l-a făcut pe Zaheu să disprețuiască toată cinstea cea lumească și să primească bucuros batjocura mulțimii, numai să se învrednicească de o altfel de cinste: să afle har înaintea lui Dumnezeu și să primească cercetarea Lui.

⁶ Cf. Ps. 16, 15.

Ajungând în dreptul sicomorului, Domnul a privit în sus și, văzându-l pe vameș, i-a zis: „Zahee, coboară-te degrabă!”⁷ Este foarte primejdios să amânăm lucrurile în viața duhovnicească. Când Dumnezeu ne cheamă și ne dă cuvânt, trebuie să răspundem precum Avraam: să dăm ascultare chemării Lui și să pornim la drum fără întârziere, oriunde ne călăuzește. Așadar, primele cuvinte ale Domnului către Zaheu sunt: „Coboară-te degrabă!”, altfel spus: „Smerește-te! Coboară din sicomor, dar coboară și din înălțimea poziției tale sociale, părăsește părerea de sine și mândria. Dumnezeu te cheamă! Îmbracă-te cu smerenia și primește bucuria mântuirii.” Ca întotdeauna, cuvântul Domnului este scurt și fără ocolișuri, dar plin de putere: „Grăbește-te! Coboară!”, cu alte cuvinte: „Ai luat foc? Atunci, fugi!” Dorința de a-L vedea pe Domnul, dar mai cu seamă smerenia îl pregătiseră pe Zaheu să primească în inima sa aceste cuvinte care, aprinse de focul dumnezeiesc, au mers direct la țintă: Zaheu a înțeles că dacă dorea cu adevărat să-L întâlnească pe Hristos trebuia să-și însoțească dorința de smerenie. Și dacă voia să se bucure de marea cinste de a-L primi pe Domnul în casa lui, trebuia să răspundă neîntârziat. Ceea ce a și făcut: „A coborât degrabă și L-a primit, bucurându-se.” Bucuria lui era bucuria mântuirii, bucuria de a-L întâlni pe Mântuitorul Hristos, așa încât el nu mai lua aminte la ce se petrecea în jurul său. „Și văzând, toți murmurau, zicând că [Domnul] a intrat să găzduiască la un om păcătos.” Dar Domnul, căutând mântuirea lui Zaheu și a întregii sale case, nu a luat în seamă cârteala mulțimii, precum adesea făcea de dragul unui suflet pe care voia să-l mântuiască.

Apoi, „Zaheu, stând, a zis către Domnul...”. Acesta este un moment de mare însemnătate: Zaheu *stă* în picioare, față către Față cu Domnul Savaot, și vorbește cu El. A sta

⁷ Pentru cele ce urmează, vezi Lc. 19, 5-10.

pentru păcatele sale. El nu învinuiește pe nimeni afară de sine însuși, iar această osândire de sine îl împacă cu Dumnezeu și cu semenii lui. Potrivit Părinților pustiei, cel ce nu ia asupra-și vina pentru faptele sale nu va afla niciodată pace pe pământ. Mai-marele vameșilor nu numai că și-a mărturisit păcatele, osândindu-se pe sine, dar a și ales cea mai aspră pedeapsă – împărțirea tuturor bunurilor sale. O astfel de putere dobândise el prin pocăința născută din întâlnirea cu Domnul.

Dar în această întâlnire a omului cu Dumnezeu se ascunde și o altă taină: Zaheu s-a înrudit cu Domnul în duh. Dorind să-L vadă pe Hristos, el a primit să se facă de râs în ochii lumii și s-a învrednicit astfel de harul de a purta ocară Crucii. După cum arată Sfântul Apostol Pavel, acest har deschide inima omului și o lărgeste împătrit: în lărgime, lungime, înălțime și adâncime⁹. Și inima lui Zaheu, primind ocară Crucii, a fost „lărgită” în cele patru direcții ale Crucii, căci el râvnea acum să întoarcă împătrit fiecărui om pe care îl nedreptățise. Astfel, în chip prorocesc, inima lui Zaheu s-a împărtășit de harul ce avea să se reverse mai târziu din Crucea și Învierea lui Hristos. Aceasta înseamnă că taina Trecerii de la moarte la viață a devenit lucrătoare înlăuntrul lui înainte de Pătimirea Domnului pe Golgota, întocmai cum s-a întâmplat cu prorocii și dreptții Vechiului Testament și cum se întâmplă de fapt cu toți cei ce primesc porunca lui Dumnezeu și o împlinesc. Inima lui Zaheu s-a lărgit atât de mult, încât într-însa el i-a îmbrățișat pe toți oamenii, dar mai cu seamă pe cei pe care îi năpăstuiuse. Pătîmind rușine ca să-L vadă pe Mântuitorul, Zaheu a pășit pe aceeași cale pe care călătorea Domnul Însuși și, aflându-L pe Hristos tovarăș de drum, a trecut de la rușine la slavă.

Atât de mare a fost schimbarea lui Zaheu și atât de radicală prefacerea inimii lui, încât Domnul a strigat: „Astăzi s-a

⁹ Cf. Ef. 3, 18.

făcut mântuire casei acesteia”, adevărind astfel că El este Dumnezeu Care dăruiește mântuire tuturor celor ce sunt gata să primească cercetarea Lui. Hristos n-a trebuit decât să-Și îndrepte privirea asupra lui Zaheu, ca să-i împărtășească acestuia noua viață a mântuirii. La fel se întâmplă și cu noi atunci când ne cercetează Domnul: nu trebuie decât să-I vedem Fața și îndată moartea își pierde stăpânirea asupra noastră. A vedea Fața Domnului este, așadar, acel lucru care singur trebuiește¹⁰.

Firește, mai întâi trebuie să părăsim „tabăra” acestei lumi și să fim gata a răbda puțină rușine pentru Numele Lui, precum spune Apostolul: „Să ieșim la El, afară din tabără, luând asupra noastră ocară Lui.”¹¹ Lumea își are legile și valorile ei, dar noi se cade să viețuim potrivit legii lui Dumnezeu, chiar dacă aceasta înseamnă a ne face de rușine în ochii celorlalți. Dar cât de mic este de fapt prețul pe care trebuie să-l plătim ca să-L întâlnim pe Mirele Bisericii, Care a venit printre noi și iarăși va să vină să judece lumea cu dumnezeiasca Lui judecată!

Domnul îl numește pe Zaheu fiu al lui Avraam, căci el s-a asemănat în credință strămoșului său. Zaheu răspunde chemării lui Dumnezeu întocmai ca și marele Patriarh, primind astfel darul înfierii, pe care Domnul îl pecetluiește prin cuvintele: „Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut.” Într-adevăr, Domnul cerului S-a pogorât pe pământ ca să-l caute pe omul ce piere în păcatele sale. Asemeni lui Avraam, Zaheu s-a lepădat de bunăvoie de toate, bucuros să pară nebun în ochii lumii pentru Dumnezeu, de aceea și Domnul a binevoit să-l îndrepteze și să-l slăvească.

Credința adevărată izvorăște din pocăință. Ea refuză să urmeze căile lumii acesteia, pentru că nu mai este atrasă de

¹⁰ Cf. Lc. 10, 42.

¹¹ Evr. 13, 13.

modelele ei, de frumusețile ei trecătoare și de prefăcuta ei dragoste. Adevărata credință, însuflată de iubirea dumnezeiască, este absolută, de aceea omul este gata de orice jertfă, numai să nu piardă darul mântuirii. Este bucuros să se facă nebun, asemeni lui Zaheu, știind că dintr-o astfel de nebunie se naște adevărata înțelepciune. Iar Dumnezeu binevoiește să Se sălășluiască în aceste suflete care Îl caută din toată inima, care disprețuiesc părerea lumii și îmbrățișează aceeași ocară pe care Domnul Însuși a luat-o asupra-Și pentru noi.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Ați amintit câteva din cuvintele Sfântului Siluan despre mândrie, dragoste și smerenie, cuvinte cu adevărat pline de însuflare. Ați putea să ne spuneți mai multe despre acestea?

Răspuns: Omul mândru este atât de plin de sine, încât în el nu mai încap nimic altceva. Nici nu ne vine să stăm de vorbă cu un astfel de om, căci nu va primi nimic din cele ce-i vom spune. Nu putem comunica cu el, nu-i putem împărtăși nici măcar un gând. Cu totul altfel se poartă cel smerit. El se golește pe sine, făcând tuturor loc în inima lui, în primul rând lui Dumnezeu și apoi semenilor săi. De aceea nu poate exista dragoste adevărată fără smerenie. Smerenia este sarea dragostei, în timp ce mândria ucide dragostea. Știm cu toții din experiență că din pricina unui singur gând de mândrie inima, care până atunci fusese caldă și plină de viață, se răcește, moare, iar din noi dispare orice urmă de iubire.

Această temă este des întâlnită în scrierile Sfântului Siluan și ale Părintelui Sofronie. Sfântul Siluan a cunoscut din cercare dragostea fără de margini a lui Hristos atunci când L-a văzut pe Domnul în slavă în dreptul icoanei Sale. În clipa aceea

dacă punctul nostru de referință este Domnul Însuși, atunci smerenia nu are sfârșit. Nu ne mai putem mândri, căci știm că adevărata smerenie este de neatins, de vreme ce este întruchipată de Hristos-Dumnezeu. Tindem spre ea, dar nu suntem în stare a o atinge în chip desăvârșit. În lumina celor spuse mai sus înțelegem de ce Sfântul Pavel zicea: „Iisus Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu.”¹³ Marele Apostol putea mărturisi că el este întâiul între păcătoși, deoarece se învrednicise de vederea lui Hristos și cunoștea măsura la care ar trebui să se ridice omul dacă vrea să se asemene Fiului lui Dumnezeu. Și cu cât mai limpede Îl vedem pe Domnul, cu atât mai adâncă devine smerenia noastră.

Pe Hristos Îl întâlnim în adâncul inimii, acolo unde se zugrăvește chipul Lui, precum arată același Apostol: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!”¹⁴ Când Hristos a luat chip în inima noastră, ne coborâm mintea înlăuntrul ei și vedem Fața Domnului, sfințenia și măreția Lui. Atunci înțelegem că smerenia nu are hotar pe pământ. Așadar, nu trebuie să ne comparăm cu semenii noștri muritori, ci cu Hristos – pilda noastră cea desăvârșită. „V-am dat vouă pildă”, spune Domnul. El este Învățătorul și Stăpânul nostru.

Întrebarea 3: Mi-a rămas în minte un cuvânt pe care l-ați spus mai înainte: când Dumnezeu ne strivește, atunci suntem pregătiți să primim tămăduire. La mine în parohie este o doamnă în vârstă care și-a pierdut de curând singurul ei fiu, de care depindea într-un fel viața ei și a fiicei sale infirme, căci el avea grijă de amândouă fără să se gândească deloc la sine. Acest fiu a murit însă pe neașteptate. De supărare, sărmana mamă nu mai vrea să vină la biserică; Îl învinuiește

¹³ I Tim. 1, 15.

¹⁴ Gal. 4, 19.

probabil pe Dumnezeu. Deși e un suflet puternic, totuși a căzut într-o mare deznădejde. Iar eu nu prea știu cum s-o ajut.

Răspuns: Probabil că sărmana femeie nu a avut o atitudine dreaptă nici înainte de această nenorocire. Sfinții Părinți spun că cei înțelepți ocolesc suferința fără de voie prin suferința de bunăvoie. Cu alte cuvinte, dacă suntem înțelepți, n-ar trebui să așteptăm să fim asupriți de semenii noștri, ci noi înșine ar trebui să fim cei mai mari prigonitori ai noștri – acesta este duhul lui Hristos. Cu siguranță, cuvântul pe care l-am amintit mai înainte: *când Dumnezeu ne strivește, atunci suntem pregătiți să primim tămăduire*, este un cuvânt aspru și, prin urmare, greu de purtat. Dar și în Evangheliile, în Faptele Apostolilor și în Epistole găsim multe astfel de cuvinte „grele”.

De pildă, vă amintiți ce am spus mai înainte despre Sfântul Ioan Botezătorul, cum îi numea pe fiii lui Israel pui de vipere, și totuși, îi mângâia cu astfel de cuvinte. Cum putea oare să-i mângâie cu asemenea vorbe de ocară? Fiind un adevărat proroc, cuvintele sale izvorau dintr-o inimă curată și plină de har, care îi înștiința pe iudei de adevărul acestor cuvinte, trezind umilință în sufletele lor. La rândul ei, umilința aduce smerenia care atrage harul lui Dumnezeu, iar harul este cel ce îi mângâie pe oameni. În aceeași perspectivă înțelegem și cuvântul Sfântului Apostol Pavel către corinteni: „Căci dacă eu vă întristez, cine este cel care să mă înveselească, dacă nu cel întristat de mine?”¹⁵ Este vorba despre aceeași știință duhovnicească: Apostolul era nevoit să zdrobească orgoliul ucenicilor săi, ca să-i aducă la umilință și prin urmare la smerenie, iar Dumnezeu celor smeriți le dă har, iar celor mândri le stă împotrivă¹⁶. În acest chip trebuie înțelese toate cuvintele aspre ale Scripturii. Avem nevoie de aceste cuvinte, precum avem nevoie și de certarea lui Dumnezeu; ele ne sunt cu adevărat de mare

¹⁵ II Cor. 2, 2.

¹⁶ Cf. Iac. 4, 6 și I Pt. 5, 5.

folos, căci astfel cunoaștem că Domnul este Tatăl nostru. Celor care Îi primesc certarea Dumnezeu Se dăruiește pe Sine ca Tată, spune Sfântul Apostol Pavel.¹⁷

Așadar, dacă suntem înțelepți și ne-am însușit această știință, atunci când o nenorocire se abate asupra noastră, nu-L vom învinui pe Dumnezeu sau pe semenii noștri, ci vom rămâne neclintți pe calea Domnului, mărturisind asemenea Prorocului Daniel: „A Ta este, Doamne, dreptatea, iar a noastră rușinarea fețelor noastre”¹⁸, sau asemenea Prorocului Miheia: „Îndura-voi mânia Domnului, căci am păcătuit împotriva Lui.”¹⁹ Astfel ne vom izbăvi îndată și ne vom ridica deasupra tragediei pe care o suferim. În felul acesta cei înțelepți ocolesc suferințele fără de voie prin cele de bunăvoie, după cum ne îndeamnă și Sfântul Vasile cel Mare: „Faceți de bunăvoie ce veți face vrând-nevrând. Nu cruțați viața aceasta pământească, de care neapărat veți fi lipsiți.”²⁰ Dacă tot trebuie să murim, să murim cum se cuvine, să murim de bunăvoie potrivit poruncilor lui Dumnezeu, și aceasta va fi biruința noastră. Poate că nu ni se dă harul de a pătimi moarte mucenicească, dar cel puțin să murim în ascultare de poruncile Domnului. Nu trebuie, așadar, să ne cruțăm viața pe care oricum o vom pierde; iar dacă nu o vom cruța, atunci o vom îmbrăca cu viața cea veșnică.

Întrebarea 4: Mă lupt cu următoarea ispită: mereu vreau să știu în ce stadiu al vieții duhovnicești mă aflu. Cum putem evita confuziile, tendința de a ne înfățișa pe noi înșine înaintea celorlalți ca fiind deja ajunși la o anumită măsură duhovnicească, ceea ce ne tulbură de fapt întreaga viață duhovnicească și ne face să cădem în fățarnicie?

¹⁷ Cf. Evr. 12, 6.

¹⁸ Dan. 9, 7.

¹⁹ Mih. 7, 9.

²⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia a XVIII-a în Scrieri, partea întâia*, trad. Pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1986, p. 532.

A DOUA PERIOADĂ

I. *Dumnezeul slavei a tunat*

(Psalmi 28, 3)

Omul își vine întru sine

Cu toții rătăcim calea, atunci când lepădăm harul lui Dumnezeu. Pribegind în ținuturi îndepărtate, în căutarea drumului înapoi spre casa părintească, înțelegem în cele din urmă că trebuie să alegem între viață și moarte: fie ne întoarcem către Dumnezeu cel viu în suferința noastră, fie ne lăsăm pradă deznădejzii, cu toate urmările ei nimicitoare.

Deși scurtă, pilda fiului risipitor¹ este una dintre cele mai frumoase istorisiri pe care le-a cunoscut vreodată omenirea. Ar fi putut să se numească și pilda iubirii Tatălui Ceresc, pentru că în ea se vorbește mai mult despre dragostea cea plină de milostivire a Tatălui decât despre păcatele fiului risipitor, însă numele ce i-a fost dat se potrivește mai bine psihologiei omului căzut.

Nevoindu-ne să ne regăsim adâncul inimii, înțelegem că tragedia omului constă în faptul că a ales să viețuiască în afara casei Tatălui său, în afara inimii, departe tocmai de locul unde sălășluiește Duhul lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel spune că noi suntem temple ale Dumnezeului celui viu, ceea ce înseamnă că inima noastră este sălașul firesc al Duhului Sfânt. Același lucru îl adeverește și celălalt mare Apostol, Petru, atunci când zice că Duhul slavei și al lui Dumnezeu Se odihnește în inima noastră.²

¹Lc. 15, 11-32.

²Cf. I Pt. 4, 14.

Lupta nu ne este însă ușoară. Întru fărădelege am fost zămisliti și nu contenim să înmulțim păcatul, adunând stricăciune peste stricăciune. Trebuie să desființăm legea păcatului ce stăpânește asupra mădurelor noastre și să instituim înlăuntrul nostru legea celor două mari porunci ale Noului Legământ: să-L iubim pe Dumnezeu cu toată ființa noastră, iar aproapele nostru să devină cuprinsul inimii noastre.³ Grea, dar totodată plină de măreție este această luptă, căci ea presupune trecerea de la întuneric la lumină, de la moarte la viață, de la cele vremelnice la cele veșnice, de pe pământ la cer, de la firea omenească căzută la împărtășirea cu firea dumnezeiască.

Vrând să ne însufle pe calea renașterii noastre duhovnicești, în a treia duminică dinaintea Postului Mare, Biserica ne pune înainte pilda fiului risipitor. Mesajul ei este simplu, dar dătător de mare curaj: oricât de grea ne-ar fi lupta, nu este loc pentru deznădejde în viața creștină, fiindcă ne punem toată nădejdea în Tatăl Ceresc, Care ne caută și ne așteaptă cu brațele deschise. Nu numai că ne urmărește cu privirea de departe, dar ne și iese în întâmpinare, vrând să ne adune pe toți în Împărăția Sa.

Iată, așadar, în ce chip ne iubește Tatăl nostru cel din ceruri. Troparul care se cântă la începutul slujbei tunderii în monahism este cunoscut sub numele „Brațele părintești”: „Brațele părintești grăbește a mi le deschide, că în păcate am cheltuit viața mea! Și căutând, Mântuitorule, la bogăția cea neîmpuținată a îndurărilor Tale, nu trece acum cu vederea inima mea cea sărăcită, căci către Tine, Doamne, strig cu umilință: greșit-am la cer și înaintea Ta!” Monahismul reprezintă un înfricoșător „salt” de credință în apriga trudă a pocăinței, și totuși chiar la început de drum cântăm această cântare plină de duioșie care ne reamintește că nimic nu este cu neputință, odată ce am gustat din iubirea dumnezeiască.

³ Cf. Mt. 22, 37-39.

Să ne întoarcem însă la pilda noastră. Fiul cel mai tânăr îi zice tatălui: „Dă-mi partea ce mi se cuvine din avere.” Dumnezeu respectă în chip desăvârșit libertatea fiilor Săi și, fără a Se împotrivi, ne dă ceea ce pretindem a fi partea noastră. El nu ne silește să-L iubim, pentru că orice lucru făcut din constrângere este lipsit de valoare veșnică. Dragostea are valoare numai atunci când este dăruită de bunăvoie, dintr-o inimă plină de credincioșie, altminteri nu valorează nimic.

„Și nu după multe zile, adunând toate, fiul cel mai tânăr s-a dus într-o țară depărtată și acolo și-a risipit averea, trăind în desfrânări.” Aici se vedește în chip lămurit dinamica răului. Primind chiar și cel mai mic gând păcătos, îi îngăduim vrăjmașului să intre în inima noastră și să ne tragă tot mai adânc în noroiul păcatului, până ce ne va robi cu totul și nu vom mai fi în stare să i ne împotrivim. Sfinții Părinți ne îndeamnă să tăiem aceste gânduri de la rădăcină, altminteri nu ne vom putea slobozi de sub stăpânirea lor fără rugăciunile și mijlocirile sfinților Bisericii. Astfel, puterea răului ne duce din cădere în cădere, târându-ne în adâncul fără de fund al păcatului și al pierzării. Cât de înfricoșătoare este această țară îndepărtată, acest loc din care Dumnezeu lipsește și pe care Sfânta Scriptură îl numește iad! Ne înstrăinăm de dragostea Tatălui atunci când părăsim casa Lui; lepădăm ocrotirea Sa, socotind-o ca pe ceva ce ni se cuvine de la sine, și plecăm departe de casă, departe de îmbrățișarea iubitoare a Tatălui.

„Și-a risipit averea, trăind în desfrânări.” Aceasta înseamnă că s-a lepădat de însăși ființa lui – de esența și de ipostasul său. A renunțat la darul înfierii, la cinstea de a fi fiul singurului Tată adevărat și s-a făcut asemeni fiarelor sălbatice. Omul pierde totul atunci când disprețuiește harul dăruit lui de Tatăl Ceresc. Și într-adevăr, mai bine ar fi fost pentru el să nu se fi născut deloc în această lume decât să piardă

bunăvoirea milostivirii lui Dumnezeu, căci după cuvântul Psalmistului, mila Lui este mai bună decât viața⁴.

„S-a făcut foamete mare în țara aceea, și el a început să ducă lipsă”. Nu există ceva mai cumplit decât uscăciunea care urmează părăsirii de către Dumnezeu. Nimic nu se poate asemăna cu durerea despărțirii de harul dumnezeiesc, iar dacă păcatul și neascultarea omului sunt pricina retragerii harului, atunci și mai mare îi este tânguirea, și el începe să „ducă lipsă.” Flămânzește și însetează, însă în locul brațelor părintești în care se odihnea odinioară, se chinuie acum amar în îmbrățișarea morții.

Această țară îndepărtată unde împărățește foametea este lumea care ne înconjoară, lumea care s-a lepădat de Dumnezeu și de harul Lui și ai cărei locuitori duc o viață stearpă și nefericită. Poate că hambarele și buzunarele le sunt pline, dar inimile le sunt goale și înfometate. Cumplit lucru este foamea inimii! O inimă plină de harul lui Dumnezeu nu duce lipsă de nimic, căci bogăția ei este Domnul Însuși. Atunci omul rabdă bucuros sărăcia, văzând în fiecare suferință un prilej de a se veseli întru Domnul. În sărăcie cugetul omului se alipește atât de mult de Duhul lui Dumnezeu, încât înlăuntrul lui se naște o mare putere care îl ajută să înfrunte toate greutățile și încercările. Cât despre inima pustiită și lipsită de harul dumnezeiesc, nefericirea ei pare să nu aibă sfârșit.

Cumplita foamete din acea țară îndepărtată nu este numai foamea unei inimi sărăcite și împietrite care a pierdut harul lui Dumnezeu. Nefericitul tânăr ce se bucurase de mare mângâiere în casa tatălui său s-a îndepărtat atât de mult de Dumnezeu și de Împărăția iubirii Lui, încât s-a alipit de împărăția străină a demonilor, devenind robul viclenelor uneltiri ale acestora. Dacă omul nu săvârșește lucrul lui Dumnezeu, dacă nu lucrează împreună cu Domnul la zidirea

⁴ Cf. Ps. 62, 4.

va păstra mereu înlăuntrul său o anumită noblețe ce nu poate fi nimicită niciodată – chipul lui Dumnezeu după care a fost zidit. Iar Dumnezeu a sădit în ființa noastră puțința de a ne pocăi, astfel încât, în orice clipă a vieții noastre, să ne putem întoarce la El și să-I cerem iertare. Când omul „își vine întru sine”, începe să-și cerceteze cu luare-aminte inima și să vorbească cu Dumnezeu cu toată sinceritatea, adică în adevărul pocăinței. Atunci Domnul îl învrednicește de o mare cinste, revărsând asupra lui noianul de viață-dătător al îndurărilor Sale. Zidindu-l pe om după chipul și asemănarea Sa, Dumnezeu a sădit în firea lui *dorirea* după înfierea dumnezeiască, dorire pe care El o întâmpină cu binecuvântatele și mântuitoarele Sale cuvinte: „Toate ale Mele, ale tale sunt.” Altfel spus: „Plinătatea vieții Mele, omule, este acum viața ta!” Însușirile pe care Dumnezeu le are după fire le dăruiește omului, care devine astfel dumnezeu după har.

Durerea și foamea îl silesc pe fiul risipitor să privească înlăuntrul său. Omul are nevoie de mult curaj ca să-și vină în fire, să-și cerceteze inima și să înfrunte realitatea sărăciei aducătoare de moarte care a pus stăpânire pe ființa lui. De îndată ce-și recunoaște însă starea și și-o mărturisește, Dumnezeu Se grăbește să-i vină în ajutor; îl luminează, arătându-i unde anume se află. În această viziune neobișnuită, omul primește lumina lui Dumnezeu „din spate”, ca să folosim cuvintele Părintelui Sofronie. El nu-L contemplă pe Dumnezeu, ci mai degrabă își vede propriile păcate. Harul îi dezvăluie lipsurile sale și îi dă să vadă iadul în care s-a afundat și din care Dumnezeu lipsește⁶, întocmai cum o rază de lumină scoate la iveală pe neașteptate praful dintr-o încăpere întunecată. Cunoașterea propriei sărăcii duhovnicești îi dă omului puțința să deosebească și

⁶ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 42-43. Vezi, de asemenea, Arhimandritul Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 46 și *Rugăciunea, experiența vieții veșnice*, pp. 53-54.

să caute numai acele lucruri care sunt nestricăcioase și dumnezeiești și să le disprețuiască pe cele stricăcioase ale acestei vieți trecătoare. Acesta este începutul înțelepciunii, căci cunoașterea adevăratei stări în care ne aflăm naște în noi frica lui Dumnezeu⁷.

Deosebit de însemnată este clipa în care omul „își vine întru sine”. Această expresie este des folosită de părinții isihăști din veacul al XIV-lea, atunci când vorbesc despre întoarcerea minții în sălașul inimii, după ce, atrasă de păcat, ea a pribegit în lumea din afară. Întocmai ca și fiul risipitor, mintea care se desparte de pomenirea lui Dumnezeu se face asemenea fiarelor sălbatice sau asemenea demonilor. Omul cade din viața curată și plină de toată înțelepciunea și începe să ducă o viață desfrânată, a cărei urmare inevitabilă este dezbinarea și risipirea minții, a simțurilor și a întregii sale existențe. Pentru ca firea omului să-și recapete unitatea, trebuie ca mintea să se unească din nou cu inima într-o mișcare tămăduitoare spre cele dinlăuntru; ea trebuie să coboare și să se sălășluiască în inimă, căci numai dacă se unește cu aceasta poate ocârmui cu adevărat ființa omului. Și când toată ființa noastră, inclusiv trupul, se adună în inimă, are loc o a treia mișcare, de data aceasta către Dumnezeu. Această triplă mișcare are un caracter circular, potrivit Sfinților Părinți isihăști. După ce și-a risipit toată averea în lumea din afară (prima mișcare), fiul risipitor „își vine în sine” (a doua mișcare) și se întoarce apoi cu toată ființa către îmbrățișarea Tatălui (a treia mișcare)⁸. Dar pentru a-și uni din nou mintea cu inima, omul trebuie să înfrunte mulțimea gândurilor pe care i le aduce vrăjmașul, majoritatea lor născute din mândrie. Însă cel ce și-a aflat adâncul inimii începe să cunoască de unde vin și încotro se îndreaptă aceste gânduri și nu se mai lasă atât de ușor amăgit de ele

⁷ Cf. Ps. 110, 10.

⁸ Vezi Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, EIBMBOR, București, 2006, *Tratatul II din Triada I*, p. 269.

precum odinioară, căci de acum a învățat să străjuiască intrarea în inimă. Iar când, în cele din urmă, omul ajunge să petreacă neîncetat cu mintea în inimă, pământul inimii lui rodește numai gânduri smerite care îi hrănesc și-i reinnoiesc întreaga ființă.

Din nefericire, cei mai mulți dintre noi trăim în afara inimii, de aceea și mintea noastră se află într-o permanentă stare de confuzie. Majoritatea gândurilor ce se nasc în-lăuntrul ei sunt gânduri pătimase care ne vatămă, deși uneori ne pot cerceta și gânduri bune. Atâta timp cât vom continua să ne nesocotim inima, vom fi robii acestei stări devastatoare, însă când durerea devine de nesuportat începem să căutăm drumul înapoi spre casă. Amintindu-și de casa părintească, fiul risipitor își vine în sine și chibzuiește: „Câți argați ai tatălui meu sunt îndestulați de pâine, iar eu pier aici de foame!” Cu toții purtăm îngropate în-lăuntrul nostru amintiri despre casa Tatălui Ceresc, căci sufletul nostru va păstra mereu urmele harului Sfântului Botez prin care ne-am îmbrăcat cu Hristos. Ba mai mult, de fiecare dată când ne împărtășim cu Sfintele Taine primim pecetea cea nepieritoare a bunătății și milostivirii lui Dumnezeu. În inima fiului risipitor se naște acum un alt gând smerit: „Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu...” Hotărârea de a se ridica din starea lui căzută marchează începutul renașterii sale lăuntrice: văzând realitatea cutremurătoare a pierzaniei sale, el se întoarce întru sine și către Tatăl său. Astfel începe creșterea lui dinamică în Dumnezeu. Acum este cu adevărat pregătit să fie luminat și curățit, căci a început să vorbească cu Dumnezeu cu toată sinceritatea, din adâncul inimii sale. Rugăciunea unei minți împrăștiată nu are nici limpezime, nici profunzime, în timp ce mintea care s-a unit cu inima prisosește de rugăciune smerită – o rugăciune puternică ce ajunge la urechile Domnului Savaot. „Tată, am greșit la cer și înaintea Ta.” Omul descoperă acum puterea smereniei și înțelege că lui Dumnezeu I se cuvine toată slava și cinstea,

Tatălui „i s-a făcut milă și, alergând, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat.”¹² Aleargă, cade și sărută – trei verbe dătătoare de mare putere. Dumnezeu aleargă în întâmpinarea celui ce se pocăiește, ca să-i dea puterea să ducă la îndeplinire hotărârea de a se întoarce la El. Domnul cade pe grumazul omului, pentru ca omul să devină purtător de Dumnezeu, un „roib” ce-L poartă pe Dumnezeu ca pe călărețul său. Cât de frumoase sunt aceste imagini pe care le folosește Scriptura pentru a descrie nemărginita dragoste și smerenie a lui Dumnezeu! Minunat este Dumnezeul nostru! El S-a smerit pe Sine înaintea noastră, din dragoste pentru noi, biruind astfel moartea păcatului. Atât de mult ne iubește, încât Se face slujitorul nostru, ca să ne primească în propria Lui viață și Împărăție. Domnul revarsă noianul îndurărilor Sale peste omul care se pocăiește, iar acesta este începutul vieții veșnice, al vieții în Dumnezeu ce nu cunoaște nici stricăciune, nici sfârșit. Atunci când omul devine purtător de Dumnezeu, merge din putere în putere, iar bucuria lui sporește neîncetat, făcându-se tot mai deplină.

Abia își începe fiul risipitor spovedania, că milostivul tată îl și strânge la piept și îl sărută. Tatăl cunoaște prefacerea inimii sale și, plin de bucurie, nici măcar nu-i ascultă mărturisirea. Atât de mult dorește să-l reazeze pe cel pocăit în demnitatea de fiu, încât poruncește slugilor să-i aducă îndată haina cea mai bună. La fel se întâmplă și cu noi, atunci când îmbrățișăm pocăința și plângem înaintea lui Dumnezeu: Domnul nu întârzie să ne dăruiască iertare. Dar să nu uităm că adevărul pocăinței noastre este pecetluit numai atunci când ne mărturisim păcatele înaintea unui om „ asemenea pătimitor ca noi”¹³, un preot al Bisericii lui Hristos.

¹² Lc. 15, 20. Textul grecesc spune: „și l-a acoperit cu sărutări” – καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

¹³ Fapte 14, 15.

După ce și-a îmbrățișat fiul, tatăl îi împărtășește însăși viața lui și îi dăruiește toate bogățiile sale, ca și cum acesta nu ar fi părăsit niciodată casa părintească. Pentru el păcatele fiului risipitor sunt precum firele de praf pe o oglindă, pe care le șterge într-o clipă, lăsând sticla curată ca la început. „Aduceți degrabă haina lui cea dintâi ...” Tatăl îl îmbracă în haina cinstei și a slavei și „dă inel în mâna lui și încălțăminte în picioarele lui”. Potrivit Sfinților Părinți, haina reprezintă cinstea înfierii, iar inelul închipuie puterea de a duce o viață fără de păcat, păzind poruncile lui Dumnezeu. De asemenea, în vechime, dacă cineva dăruia cuiva inelul său îl investea pe acesta cu însemnele puterii sale. La fel face și Dumnezeu cu păcătosul care se întoarce: îl face moștenitorul de drept al propriei Sale vieți. Încălțăminte reprezintă și ea semnul înfierii, al libertății omului, căci pe vremea aceea numai slugile umblau desculțe.

„Și aduceți vițelul cel îngrășat și-l înjunghiați și, mâncând, să ne veselim.” Plin de bucurie, tatăl pregătește praznic luminat în cinstea întoarcerii fiului său. Domnul Însuși spune în Evanghelia: „Bucurie mare se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește.”¹⁴ Într-adevăr, pe pământ omul trăiește între două lumi, primind raze de lumină din Împărăția cerurilor și umbre ale întunericului din lumea de dedesubt. Depinde de libera sa alegere dacă în clipa mutării din această viață înaintea lui se va deschide poarta către fericirea veșnică sau cea către întunericul chinuitor al propriei sale ticăloșii. Tatăl Ceresc are însă un singur gând: „Acest fiu al meu mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat.” Nemăsurată Îi este bucuria, precum neostoită Îi este și setea după mântuirea noastră! De fapt, dorința Lui arzătoare ca noi să ne întoarcem la El este cea care ne duce la pocăință.

Întoarcerea fiului risipitor nu a pricinuit însă bucurie fratelui său mai mare, care lucra la țarină în afara casei

¹⁴ Cf. Lc. 15, 7.

părintești. Acesta îi întruchipează pe farisei, care nu s-ar fi bucurat vreodată de întoarcerea unui păcătos, căci pentru ei păcătoșii erau vrednici de iad. Fariseii își puneau nădejdea numai în dreptatea lor, dovedind astfel că se aflau încă la țarină, adică în afara lăcașului inimii lor. Întocmai ca și fiul cel mare din parabolă, ei se considerau fii ascultători ai lui Dumnezeu, fără să-și dea însă seama că niciodată nu-și dăruiseră cu adevărat inima Tatălui Ceresc. Nu ajunseseră la cunoașterea lui Dumnezeu, nici nu se împărtășiseră vreodată de Duhul Lui. Ei împlineau în mod mecanic legea, crezând că astfel îl pot sili pe Dumnezeu să-i mântuiască.

„Și când a venit și s-a apropiat de casă, a auzit cântece și jocuri. Și, chemând la sine pe una dintre slugi, a întrebat ce înseamnă acestea.” Neputând înțelege ce se întâmplă, fiul cel mare a întrebat pe una dintre slugi, care i-a spus: „Fratele tău a venit, și tatăl tău a înjunghiat vițelul cel îngrășat, pentru că l-a primit sănătos.” Socotindu-se nedreptățit, el s-a umplut de mânie și a răspuns ca și cum ar fi fost cu totul lipsit de inimă, sau mai degrabă ca și cum ar fi avut o inimă de piatră. A refuzat să intre în casă, parcă spunându-I lui Dumnezeu: „Dacă îi primești pe păcătoși în Împărăția Ta, atunci eu prefer să rămân afară.” Din nefericire, vedem această atitudine la mulți creștini din ziua de astăzi, care nu numai că nu se bucură cu adevărat de întoarcerea unui păcătos la Dumnezeu, dar se și întristează văzând că acesta sporește în viața duhovnicească.

„Dar tatăl lui, ieșind, îl ruga.” Precum a ieșit în întâmpinarea fiului risipitor, la fel iese tatăl să-l întâmpine acum și pe fiul cel mare. Dumnezeu Se smerește înaintea tuturor fiilor Săi, vrând să ne adune pe toți în casa Lui. Dar câți dintre noi nu refuzăm oare să împărtășim bucuria Tatălui Ceresc, răspunzându-I în schimb cu obrăznicie: „Iată, atâția ani îți slujesc și niciodată n-am călcat porunca ta. Și mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei.” Un astfel de răspuns arată că legătura noastră cu

Dumnezeu nu poartă pecetea iubirii adevărate. Iar dacă nu suntem uniți cu Hristos prin dragoste smerită, atunci suntem departe de desăvârșire și mântuirea noastră este îndoielnică. Cuvintele fiului celui mare dovedesc că inima lui era lipsită de „sarea” dragostei. El continuă cu și mai multă amărăciune: „Dar când a venit acest fiu al tău, care ți-a mâncat averea cu desfrânatele, ai înjunghiat pentru el vițelul cel îngrășat.” Câtă mânie și dispreț împotriva fratelui său! Îl judecă și îl osândește după păcatele lui, neputând vedea însă prefacerea care a avut loc în sufletul acestuia.

Atunci milostivul tată, în marea sa bunătate, îi răspunde: „Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sunt.” Acestea sunt probabil cele mai înduioșătoare cuvinte din întreaga pildă! Tatăl arde de dorința de a-l tămădui pe fiul său de invidie: „Ți-am dat deja tot ce este al meu. De ce să-l pizmuești pe fratele tău? Nu-ți cer decât să mă iubești ca un fiu.” Dacă inima fiului celui mare ar fi fost unită cu inima tatălui, atunci bucuria acestuia ar fi fost și bucuria lui. Cinstea fratelui său ar fi fost și cinstea lui, întocmai cum lumina unei lumânări nu se micșorează atunci când aprindem de la ea și alte lumânări. Numai după ce Îi dovedim lui Dumnezeu că Îl iubim ca niște fii adevărați devenim în stare a primi tot ce este al Lui, Însăși Viața Sa și toată bogăția darurilor Sale.

Nespus de blânde, cuvintele Domnului scot la iveală dorința Lui fierbinte de a ne tămădui de meschina patimă a invidiei. Într-un alt loc din Evanghelie, după Învierea Domnului, Petru Îl întreabă pe Hristos despre Ioan. Pe de o parte, Sfântul Petru era cuprins de mare rușine pentru că se lepădase de Hristos; pe de altă parte, el nu uitase că la Cina cea de Taină ucenicul cel iubit își rezemase capul de pieptul Învățătorului. De aceea Îl întreabă pe Iisus: „Doamne, dar cu acesta [Ioan] ce se va întâmpla?” Hristos îi răspunde: „Dacă voiesc ca acesta să rămână până voi veni, ce ai tu? Tu urmează Mie.”¹⁵ Cu alte cuvinte, nu trebuie să ne

¹⁵ In 21, 20-22.

va reînnoi neîncetat. Atunci nu ne vom mai teme de nimic, căci nimeni nu ne va mai putea despărți de dragostea Lui.

Firește, viața veșnică nu este altceva decât legătura pe care am stabilit-o cu Mântuitorul nostru încă din această viață, legătură care va continua și în veacul ce va să fie. Vom fi judecați potrivit dragostei noastre, potrivit fiecărui cuvânt al lui Hristos cuprins în Evanghelie. Întocmai cum Domnul l-a întrebat pe Apostolul Petru după Înviere: „Mă iubești tu pe Mine?”, la fel ne va întreba și pe noi în veacul viitor: „Dar tu, mă iubești pe Mine?” Și noi vom răspunde la rândul nostru: „Da, Doamne, Tu știi că Te iubesc.”¹⁶ Dar hotărârea și îndrăznirea cu care vom răspunde vor depinde întru totul de profunzimea legăturii noastre cu Persoana lui Hristos. Atitudinea pe care o adoptăm în viața aceasta ne va însoți și dincolo de mormânt, după cum se arată în chip lămurit în pericopa despre Judecata de Apoi din Sfânta Evanghelie: „Doamne, când am făcut vreun bine pe acest pământ? Ție Ți se cuvinte slava, nouă rușinea feței.”¹⁷ Acesta este gândul smerit pe care îl rostesc dreptii înaintea lui Dumnezeu și care le-a hrănit pocăința de-a lungul vieții lor pământești. De aceea se cade să ne însușim și noi încă de pe acum această atitudine smerită, pentru a ne învrednici de viața veșnică alături de Domnul. Trufia și îndreptățirea de sine nu-și au locul aici, însă din păcate ele ne pot însoți în veșnicie, osândindu-ne la veșnica despărțire de Dumnezeu.

Pentru noi raiul este Hristos. Sfântul Siluan mărturisește: „Dacă toți oamenii s-ar pocăi și ar păzi poruncile lui Dumnezeu, atunci raiul ar fi pe pământ, căci «Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul nostru». Împărăția lui Dumnezeu este Duhul Sfânt, iar Duhul Sfânt și în cer, și pe pământ același este.”¹⁸ Raiul începe aici pe pământ, prin iubirea de

¹⁶ Cf. In 21, 16-17.

¹⁷ Cf. Mt. 25, 37-39.

¹⁸ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 372.

Dumnezeu și de aproapele. În aceasta se cuprinde toată bogăția vieții veșnice, căci omul a fost zidit ca să-L mărească pe Dumnezeu, dându-I pururea slavă. Iar Domnul Se bucură să întoarcă această slavă chipului Său, omului, care la rândul lui aduce și mai multă laudă Ziditorului său. Astfel pătrundem în nesfârșita mișcare circulară a dragostei și a slavosloviei. Creșterea în Dumnezeu este adevărata împlinire a omului care a fost chemat la asemănarea cu Dumnezeu Însuși.

Chemarea de a lirii moartea

a) Certarea plină de milostivire a Domnului

În prima perioadă a vieții duhovnicești, atât de minunată și de plină de însuflare, cerurile sunt larg deschise înaintea omului și Dumnezeu cel veșnic încheie un legământ cu făptura pe care a zidit-o din țărâna pământului. Domnul a cinstit această țărână cu propria Lui suflare, înzestrându-l pe om cu o simțire adâncă și cu un cuget înalt și nobil. Această primă perioadă este un semn al bunăvoirii lui Dumnezeu atât de puternic, încât unii oameni părăsesc lumea și îmbrățișează viața monahală. Lumea caută să ne ademenească cu plăcerile ei trecătoare și să ne facă robi patimilor, și cu toții știm cât este de greu să ne izbăvim din această robie. Dacă întâia cercetare a harului îl însuflă pe om să lepede cele vremelnice și să-I urmeze lui Hristos, atunci biruința asupra lumii este câștigată cel puțin pe jumătate.

Această primă jumătate a biruinței este numită de Sfântul Apostol Pavel răstignirea lumii.¹ Înaintea noastră stă însă a doua jumătate – o luptă mai presus de puterile omenești, prin care lumea este deșărădăcinată dinlăuntru nostru, iar noi suntem „răstigniți pentru lume”. Dacă prima perioadă a vieții duhovnicești este vremea arătării negrăitei iubiri de oameni a lui Dumnezeu și a cercetării harului Său, în a

¹ Cf. Gal. 6, 14.

doua perioadă este rândul omului să-L încredințeze pe Dumnezeu că îi aparține.

În acest răstimp, harul pe care Dumnezeu ni l-a dăruit la început se retrage, lăsându-ne sufletul sărac și pustiu. Este foarte important să știm ce se ascunde în spatele acestei perioade de cercare, să-i înțelegem și să-i valorificăm marele potențial duhovnicesc, ca să atragem asupra noastră darurile lui Dumnezeu. În lumina acestei înțelegeri, vremea certării Domnului devine nespus de creativă, fiind însăși temelia pe care se zidește mântuirea omului.² Pentru a nu primi însă harul lui Dumnezeu în zadar, se cuvine să cercetăm cu luare-aminte în ce chip vine el și din ce pricină ne părăsește – o adevărată știință care ne învață să adunăm și să păstrăm harul în inima noastră. Numai dacă harul sporește înlăuntrul nostru, soarele cel înțelegător al dreptății va răsări în inimile noastre³ și vom izbuti să ne înfăptuim adevărata lucrare mai înainte de căderea serii – asemeni omului celui duhovnicesc care, precum spune Psalmistul, „iese la [adevăratul] său lucru ... până seara”⁴.

Această minunată știință a păstrării harului ne însuflă să căutăm mereu noi căi și mijloace de a ne smeri cugetul înaintea lui Dumnezeu, pentru a putea sta cu vrednicie înaintea Feței Sale și a fi auziți de către El. Atunci când Apostolul spune: „[...] și după ce veți isprăvi totul, să rămâneți în picioare”⁵, el ne îndeamnă de fapt să căutăm cu

² Arhimandritul Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 47.

³ Cf. II Pt. 1, 19.

⁴ Cf. Ps. 103, 24. Vezi, de asemenea, „Al celui dintru Sfinți Părintelui nostru, Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului, către prea cinstita între monahii Xenia Cuvânt «Pentru patimi și despre bunătăți, și pentru rodurile care se nasc din fără de grija minții»”, în *Filocalia de la Prodomu*, vol II, Ed. Universală, București, 2001, p. 238.

⁵ Cf. Ef. 6, 13, Biblia diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de I.P.S. Bartolomeu Anania, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.

iscusință orice cale de a rămâne în harul întru care am fost chemați, așa cum reiese din originalul grecesc „ἅπαντα κατεργασόμενοι στήναι”. Omul învață să fie intuitiv și inventiv pe măsură ce se adâncește în cercetarea judecăților lui Dumnezeu și pătrunde în taina cuvântului Său. El se sârguiește să vorbească cu Domnul în smerenie, ca să afle har înaintea Lui, să se apropie tot mai mult de El și să cunoască Duhul Său. Atunci i se descoperă judecățile cele smerite și adânci ale lui Dumnezeu și găsește în același timp curajul să privească înlăuntrul său. Pătrunde adâncul de necuprins al bunătății dumnezeiești și cu mare durere conștientizează adâncul stricăciunii și al vicleniei ascunse în inima lui. Conștiința propriei sărăcii duhovnicești înaintea acestui mare Dumnezeu al dragostei dă naștere unei încordări chinuitoare înlăuntrul său; atunci el, de bunăvoie, ia asupra-și orice fel de nevoiță cu putință, numai să atragă din nou harul în inima lui, să redobândească acel har negrăit pe care Dumnezeu i l-a dăruit la început.

Părintele Sofronie obișnuia să spună că precum pomenirea morții este un dar al harului dumnezeiesc, tot așa este și retragerea harului.⁶ Căci la fel cum pomenirea morții este o evanghelie a vieții, în măsura în care îl confruntă pe om cu veșnicia în aspectul ei negativ, în același chip pierderea harului poate fi izvor de mare însuflare dacă o trăim așa cum ne-au învățat părinții noștri duhovnicești. Aceasta înseamnă că nu ne este îngăduit a cădea în deznădejde ori în trândăvie din pricina uscăciunii duhovnicești ce însoțește a doua perioadă, ci mai degrabă se cuvine să fugim de cumplita ispită care ne îndeamnă a lepăda jugul cel bun și povara cea ușoară a Domnului⁷. Cunoscând din cercare cât de important este să dobândim o înțelegere dreaptă a celei de-a doua perioade pentru a preveni căderile inutile, Părintele

⁶ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Despre rugăciune*, pp. 74-75.

⁷ Cf. Mt. 11, 30.

Sofronie a scris și a vorbit despre aceasta în nenumărate rânduri.

* * *

Aflându-mă în Franța la sfârșitul anilor șaizeci, am observat cu durere că devenise un lucru tot mai obișnuit pentru monahii din vest să-și părăsească mănăstirea și să se întoarcă în lume. Neștiind cum să trăiască în chip cuvenit chinuitoarea retragere a harului în cea de-a doua perioadă a vieții duhovnicești, ei își pierdeau însuflarea și râvna, ajungând să se îndoiască de însăși chemarea lor monahală. Dacă ar fi avut însă un povățuitor duhovnicesc vrednic de încredere, care să le înfățișeze această experiență negativă a încercărilor din perspectiva scopului ei dumnezeiesc – ca un adevărat izvor de însuflare și semn al alegerii Domnului – nu ar fi căzut niciodată în deznădejde. Mulți oameni au venit să-i ceară sfatul Părintelui Sofronie în legătură cu această problemă, iar el i-a ajutat să vadă lucrurile într-o altă lumină. Nu puțini dintre aceștia au devenit, la rândul lor, sprijin și pildă de viețuire pentru semenii lor.

Când oamenii din lume primesc harul pomenirii morții, nu este nimeni care să le lămurească această experiență din perspectivă duhovnicească. Problema este încredințată de cele mai multe ori psihologilor, însă ei nu pot oferi ajutorul necesar. Din nefericire, această tragedie este des întâlnită în societatea noastră modernă. Experiența pătrunderii adevărului veșnic în viața omului poate fi vremea unei creativități pline de însuflare, numai să știm să o valorificăm cum se cuvine.

În *Everghetinos*, o colecție de cuvinte duhovnicești și povestiri ale Părinților pustiei, se spune că trei lucruri sunt îndeosebi bineplăcute înaintea lui Dumnezeu: primul este a mulțumi Domnului în boală și în suferință; al doilea este ascultarea monahală și lepădarea voii proprii, iar al treilea a săvârși lucrarea lui Dumnezeu în curăție.⁸ În ceea ce privește primul lucru, a da mulțumită în necazuri, am avut

prilejul să-l cunosc eu însumi din cercare în anul 1968, când a trebuit să petrec mai multe zile în spital în urma unei operații. Am hotărât atunci ca în tot acest răstimp singura mea rugăciune să fie: „Slavă Ție, Doamne! Mulțumescu-Ți Ție, Doamne, pentru toate!” M-am rugat astfel până ce anestezia a început să-și facă efectul, iar când m-am trezit am reluat rugăciunea, care m-a însoțit în toate zilele ce au urmat. La sfârșitul săptămânii nu mai voiam să plec din spital! Mult folos duhovnicesc am primit din această experiență.

În Epistola către Filipeni se spune că Hristos, Fiul cel adevărat al lui Dumnezeu, împreună veșnic și de o ființă cu Tatăl, „Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce.”⁹ Așadar, Domnul a binevoit să pătimească Crucea pentru mântuirea noastră, în ascultare de sfatul cel mai înainte de veci al Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Răbdând deșertarea și ocară răstignirii, Hristos a arătat că este Fiu adevărat, de o ființă cu Tatăl și ascultător desăvârșit față de voia Acestuia. Iar Dumnezeu-Tatăl L-a preînălțat și I-a dăruit Lui Nume mai presus de orice alt nume, „ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt. Și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl”¹⁰.

Cea de-a doua perioadă a vieții duhovnicești ne dă prilejul să dovedim și noi că suntem fii adevărați ai Tatălui Ceresc. Părintele Sofronie arată că nu există nimic adevărat, nimic autentic în omul care nu a fost învățat în mod nemijlocit de Dumnezeu și nu a cunoscut din cercare retragerea

⁸ *Everghetinosul*, Vol. I, Tema 19, 2. Din *Pateric - 7*, Ediție bilingvă, Sf. Mare Mănăstire Vatoped, Muntele Athos, 2007, p. 243.

⁹ Filip. 2, 6-8.

¹⁰ Filip. 2, 10-11.